

Blok 1

Dit blok gaat over Franciscus van Assisi en zijn betekenis voor de Kerk. Ontwikkelingen in de schilderkunst van de dertiende eeuw worden met Franciscus in verband gebracht. Er wordt ingegaan op het belang van het *Zonnelied* en de manier waarop dit *Zonnelied* in de negentiende en twintigste eeuw een bron van inspiratie is geweest voor componisten.

video 1

Franciscus van Assisi, die leefde van omstreeks 1181 tot 1226, werd op wonderbaarlijke wijze toegesproken door de beeltenis van Christus. Deze richtte zich vanaf het kruis van San Damiano tot hem met de woorden: "Zie je dan niet dat mijn huis op instorten staat? Ga heen en bouw het weer op."

Franciscus begreep daaruit dat de Kerk in een crisis verkeerde en dat Christus hem opdroeg om daar iets aan te gaan doen.

1p 1 Geef aan in welk opzicht de Kerk tekortschoot in de tijd van Franciscus.

tekst 1

Lees tekst 1.

Franciscus vervulde de opdracht die hij van Christus kreeg op een heel persoonlijke manier.

1p 2 Geef aan wat zijn persoonlijke invulling inhield en plaats deze in het kader van de maatschappelijke omstandigheden van die tijd.

Franciscus kreeg veel volgelingen en al tijdens zijn leven kwam het tot de stichting van de franciscaner orde. Deze orde nam meteen een eigen plaats in binnen de middeleeuwse kerkelijke cultuur, omdat ze zich duidelijk onderscheidde van reeds bestaande kloosterordes.

2p 3 Bespreek dit onderscheid aan de hand van twee uitgangspunten van de franciscaner orde.

tekst 1

In tekst 1 en 2 wordt gesproken over een vernieuwing in de kunst van de dertiende eeuw, die door sommige schrijvers met Franciscus in verband wordt gebracht.

tekst 2

2p 4 Geef aan wat deze vernieuwing inhoudt. Leg daarna uit hoe deze in verband kan worden gebracht met Franciscus.

tekst 1

Uit de teksten spreken verschillende visies op het belang van Franciscus voor de vernieuwingen in de kunst. Dat komt doordat historisch onderzoek in de negentiende eeuw een ander karakter had dan tegenwoordig. De opvatting in tekst 1 is gebaseerd op die negentiende-eeuwse visie. Tekst 2 van Jacques Le Goff, een beroemd Frans historicus, kenner en onderzoeker van de Middeleeuwen, geeft de hedendaagse visie weer.

tekst 2

2p 5 Bespreek het verschil in visie dat uit deze teksten spreekt. Breng dit verschil vervolgens in verband met de voortgang in het historisch onderzoek.

afbeelding 1

afbeelding 2

afbeelding 3

afbeelding 4

afbeelding 5

In 1235 schilderde Bonaventura Berlinghieri het eerste altaarstuk dat was gewijd aan de pasgestorven en kort daarna heilig verklaarde Franciscus. Halverwege de dertiende eeuw werd de San Francesco in Assisi voltooid, die uitgroeide tot een veel bezochte pelgrimskerk. Giotto schilderde omstreeks 1300 voor deze kerk een serie fresco's over het leven van Franciscus.

Giotto stelt Franciscus anders voor dan Berlinghieri. Dat hangt samen met de tijd waarin deze kunstenaars hun werken schilderden.

4p 6 Leg dit uit. Betrek twee aspecten van het werk van Giotto en twee aspecten van het werk van Berlinghieri in je antwoord.

Schoolexamen ckv2 vwo 2006-II

tekst 3
tekst 4

Franciscus moet een meeslepend prediker zijn geweest. Hij kon bovendien goed zingen. In 1225 schreef hij het *Loflied van de schepselen*, beter bekend als het *Zonnelied*.

De tekst van het *Zonnelied* refereert aan bestaande bijbelteksten, maar Franciscus schreef het in zijn eigen taal en vanuit zijn eigen beleving van de schepping. Het gedicht dat op die manier ontstond, is heel bijzonder omdat het nieuw, compact en verheven was.

1p **7** Leg uit op welke persoonlijke, nieuwe manier de schepping wordt bezongen in de tekst van het *Zonnelied*.

muziek 1
tekst 4

Vermoedelijk heeft Franciscus zijn broeders het *Zonnelied* voorgezongen op een reeds bestaande melodie. In de reconstructie op muziekfragment 1 hoor je hoe het in de tijd van Franciscus geklonken kan hebben.

2p **8** Geef aan de hand van twee muzikale middelen aan waarom het *Zonnelied* geschikt was om een breed publiek te bereiken.

tekst 4

Franciscus spoorde zijn broeders aan om met het lied door de wereld te trekken als ‘ioculatores Domini’ of ‘speellieden van de Heer’.

1p **9** Leg uit waarom Franciscus dit wilde.

muziek 2

In de dertiende eeuw zijn, geïnspireerd door het *Zonnelied*, talloze lofzangen of lauden geschreven. Deze werden vaak gezongen op bestaande volksmelodieën. Er bestonden ook lauden die voor en door de stedelijke elite gezongen werden. Deze laatste waren compositorisch meer uitgewerkt. Als voorbeeld hoor je in muziekfragment 2 een gedeelte uit *Cristo è nato*¹⁾. Deze laude wordt toegeschreven aan Franciscus van Assisi.

Het is duidelijk dat de uitvoering van deze laude geschoolde zangers vraagt.

2p **10** Noem twee kenmerken van de muziek waaraan je dat kunt horen.

muziek 3

Het *Zonnelied* is in de loop der eeuwen door veel componisten op muziek gezet. In muziekfragment 3 hoor je een toonzetting van Franz Liszt. Deze componist, die leefde van 1811 tot 1886, heeft verschillende werken geschreven die op Franciscus geïnspireerd zijn.

Muziekfragment 3 is een voorbeeld van de romantische esthetiek uit de negentiende eeuw.

2p **11** Leg dit uit aan de hand van twee aspecten.

muziek 4
tekst 5

Sofia Gubaidulina is een van de meest vooraanstaande hedendaagse Russische componisten. Haar composities zijn sterk bepaald door spirituele of religieuze ideeën. Muziekfragment 4 is een gedeelte uit haar versie van het *Zonnelied* uit 1997.

Deze muziek kan postmodern genoemd worden. Er wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van elementen uit oudere muzikale stijlen binnen een modern klankidoom.

3p **12** Noem nog drie andere kenmerken waardoor deze muziek postmodern genoemd kan worden.

muziek 3
muziek 4
tekst 6

Uit de uitspraken in tekst 6 blijkt een esthetische visie die afwijkt van de muzikale esthetiek van Liszt in zijn verklanking van het *Zonnelied*.

2p **13** Leg uit in welk opzicht de visie van Gubaidulina en Wispelwey fundamenteel verschilt van de esthetiek van Liszt.

noot 1

Christus is geboren

Blok 2

Dit vragenblok gaat over theater in de periode van omstreeks 1880 tot 1930, waarin vernieuwingen zowel tot realisme als tot anti-realisme hebben geleid.

tekst 7

Aan het eind van de negentiende eeuw kwam door een toenemende interesse in wetenschap en techniek het proces van modernisering in een stroomversnelling. In de geesteswetenschappen trad Sigmund Freud naar voren, de grondlegger van de psycho-analyse. Hij ontdekte de kracht van het onbewuste, dwangmatige en irrationele in de mens.

Freuds denkbeelden hadden grote invloed op de manier waarop kunstenaars naar de werkelijkheid gingen kijken. Dit gold in het begin van de twintigste eeuw bijvoorbeeld voor makers van film, muziek, dans en beeldende kunst.

- 2p **14** Geef aan welke uitwerking Freuds denkbeelden destijds op de kunsten hadden. Doe dat voor twee van de genoemde kunstdisciplines.

tekst 8

De Zweedse toneelschrijver August Strindberg was een tijdgenoot van Freud. In zijn toneelstuk *Freule Julie* is zijn belangstelling voor de psychologie herkenbaar aanwezig.

- 2p **15** Leg aan de hand van de synopsis uit waaruit dit blijkt.

tekst 9

In tekst 9 vertellen Jean en Julie elkaar hun dromen. Strindberg gebruikt deze dromen om aan te geven hoe maatschappelijke veranderingen in die tijd van invloed zijn op het denken en voelen van beide personages.

- 2p **16** Leg dit uit.

tekst 8

video 2

De Amerikaanse regisseur Mike Figgis verfilmde het verhaal van Strindberg in 1999. In videofragment 2 zie je een scène uit zijn *Miss Julie*.

De ochtend is aangebroken. De confrontatie tussen Jean en zijn verloofde Kristin is vormgegeven in een dialoog. Deze dialoog wordt filmisch zodanig versterkt dat er spanning ontstaat.

- 4p **17** Noem vier manieren waarop dat gebeurt.

video 3

Jean en Julie willen er samen vandoor gaan. Julie wil de vogel niet achterlaten. Jean lost dit op door de vogel te doden.

De scène in videofragment 3 kan worden opgevat als een metafoor, een vorm van beeldspraak. Daardoor is de diepere inhoud beter te begrijpen.

- 2p **18** Leg dit uit. Betrek zowel het begin als het eind van de scène in je antwoord.

Strindberg streefde naar een intieme vorm van theater. Hij wilde het publiek sterk bij de voorstelling betrekken en emotioneel raken. Daarom schreef hij *Freule Julie* bewust als eenakter.

De eenakter was voor Strindberg een geschikt middel om zijn doel te bereiken.

- 1p **19** Leg dit uit aan de hand van de structuur van de eenakter.

tekst 10

De vernieuwende ideeën van Strindberg sloten aan bij de naturalistische theateropvatting van de Russische regisseur Konstantin Stanislavski. Stanislavski wilde de illusie van geloofwaardigheid in het theater versterken door de invoering van het lijsttoneel, het doven van het zaallicht, het acteren met een ‘vierde wand’ en een doorleefde acteerstijl.

- 4p **20** Leg uit hoe elk van deze vier vernieuwingen bijdraagt aan die geloofwaardigheid.

Schoolexamen ckv2 vwo 2006-II

havovwo.nl

---

tekst 11 Strindberg gaf zelf regie-aanwijzingen voor het decor van de toneelopvoering van *Freule Julie*. Deze sluiten aan bij het **naturalisme**²⁾ van Stanislavski. Ze geven een naturalistische impressie van de plaats van handeling.

2p **21** Noem drie manieren waarop dat gebeurt.

afbeelding 6
tekst 12 In de laatste jaren van het Russische tsarenregime en na de Revolutie in 1917 rebelleerden sommige regisseurs tegen Stanislavski's acteermethoden. Eén van hen was Vsevolod Meyerhold, die een training ontwikkelde waarbij het lichaam van de acteur zo geoefend werd dat het 'mechanisch' kon bewegen. Deze 'biomechanische' acteerstijl van Meyerhold ontleende elementen aan sport, acrobatiek en dans.

1p **22** Leg uit welk verband er was tussen Meyerholds theatervisie en de nieuwe maatschappelijke idealen in de Sovjetunie.

afbeelding 7
afbeelding 8 Op afbeelding 7 en 8 zijn kostuum- en decorschetsen te zien voor een theatervoorstelling in de regie van Meyerhold. Beide zijn ontworpen door de kunstenares Ljubov Popova. De kostuums waren voor elke acteur min of meer gelijk: een soort blauwe overall van grof linnen.

2p **23** Leg aan de hand van twee aspecten van Popova's ontwerpen uit hoe deze aansloten bij Meyerholds opvatting over theater.

In West-Europa had Meyerhold grote invloed op Bertolt Brecht.

2p **24** Geef aan in welk opzicht de theateropvattingen van Brecht beïnvloed zijn door Meyerhold.

video 4 Het oude esthetische conflict tussen realisme en anti-realisme is in het hedendaagse theater nog altijd zichtbaar. Soms lukt het om deze polen te verzoenen.

In videofragment 4 is te zien hoe dit gebeurt in een scène uit *Freule Julie* van theatergroep De Paardenkathedraal uit 1997. Kristin zit op een lege tribune, aan het eind van het midzomernachtfeest. Ze wacht op Jean, die verdwenen is met Julie.

2p **25** Geef aan hoe spel en decor hier een brug slaan tussen realisme en anti-realisme.

Blok 3

Dit blok gaat over een moderne videobewerking van de zeventiende-eeuwse madrigaalkomedie *Barca di Venetia per Padova*. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de rol van dans in videoclip in de jaren tachtig van de twintigste eeuw.

tekst 13
video 5 In videofragment 5 zie je de begincène van *Barca di Venetia per Padova*. De Nederlandse vormgever Jaap Drupsteen maakte in 1982 een videobewerking van de madrigaalkomedie van Adriano Banchieri. Elk lied wordt voorafgegaan door een 'argomento', een tekst die het onderwerp uiteenzet.

De speelstijl in het fragment verwijst naar de zestiende- en zeventiende-eeuwse speelstijl van de commedia dell'arte.

3p **26** Noem drie kenmerken waaruit dat blijkt.

noot 2 richting in de kunst die de werkelijkheid zo natuurgetrouw mogelijk wil weergeven

Schoolexamen ckv2 vwo 2006-II

havovwo.nl

---

video 6
video 7

Banchieri was een tijdgenoot en bewonderaar van Claudio Monteverdi. Hij gebruikte bij het componeren van de *Barca* compositietechnieken van de late zestiende en de vroege zeventiende eeuw.

In videofragment 6 kun je de prima pratica, in videofragment 7 de seconda pratica herkennen.

1p **27** Leg uit wat het verschil is tussen deze stijlen.

video 8

In videofragment 8 zie je een scène waarin bijna geen onderscheid bestaat tussen toneel en dans.

2p **28** Leg uit waardoor dat komt. Doe dit aan de hand van twee argumenten.

video 8

De bewegingen in videofragment 8 verwijzen naar de omgangsvormen in de hofcultuur van de late zestiende eeuw.

2p **29** Breng zowel de vorm als de inhoud van de bewegingen in verband met de hofdans uit die tijd.

video 5
video 6

In 1982 werd Jaap Drupsteen 'de meest markante televisievormgever in Nederland' genoemd. Hij viel op omdat hij bij het maken van televisieprogramma's nieuwe technieken toepaste.

In de videofragmenten 5 en 6 zijn twee van die technieken, die destijds nieuw waren, te zien.

2p **30** Leg uit welke technieken dat zijn en geef van beide een voorbeeld.

tekst 14
video 5
video 6
video 7
video 8

Met een madrigaalkomedie wordt naar verwachting geen breed televisiepubliek aangesproken. Drupsteen wilde dat juist wél en hij probeerde de *Barca* toegankelijk te maken. Hij gebruikte daarvoor niet alleen nieuwe technieken, maar ook nog andere middelen.

2p **31** Noem twee van deze middelen en geef aan in hoeverre ze het stuk toegankelijk maken.

Vanaf 1983 ging dans een prominente rol spelen in de videoclippen die ter promotie van popmuziek werden geproduceerd. Michael Jackson was een van de eerste Amerikaanse artiesten die in die tijd doorbrak via MTV. Met clips als *Beat it* en *Thriller* verkreeg hij op slag de status van superster.

Ook in de clips van andere artiesten, zoals Prince en Madonna, speelt dans een zeer grote rol. De clips bieden deze sterren de kans om hun danstalent uitgebreid te etaleren.

1p **32** Bespreek nog een andere reden waarom voor supersterren dans zo belangrijk is in hun clips.

video 9

In videofragment 9 spreekt choreograaf Vincent Paterson over de ideeën die hij had bij het maken van de choreografie voor de clip *Smooth Criminal (1988)* van Michael Jackson. Voor de setting koos hij geen eetclub, zoals Jackson voorstelde, maar een Amerikaanse gangsterclub uit de jaren dertig. Met dit concept kon hij de mogelijkheden van dans beter uitbuiten.

3p **33** Bespreek drie voordelen van het concept van Paterson met betrekking tot dans.

video 9

In de clip wordt Michael Jackson door middel van de (camera)regie in het middelpunt van het gebeuren geplaatst.

3p **34** Noem vier manieren waarop dat gebeurt.

Schoolexamen ckv2 vwo 2006-II

In een catalogus van het Groninger Museum stond in 1990 de volgende uitspraak:
“Tegenwoordig nemen videoclip de plaats in die vroeger door warenhuizen werden ingenomen: de vensters die uitzicht bieden op koopwaar, fantasie, verlangen, het zelf. Weerspiegeld in etalageruiten zien we niet alleen ons narcistische zelf, maar ook onszelf als alternatief, als ‘een ander’. (...) Videoclips als mobiele posters: ze maken beide reclame voor een product en zetten ons elders neer.”

Volgens bovenstaand citaat zouden videoclips inspelen op de romantische gevoelens van het publiek.

^{1p} 35 Geef aan in hoeverre dit van toepassing is op de clip *Smooth Criminal*.